

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่างและเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การถ่ายทอดองค์ความรู้การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่างเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 6 ชุมชน ประกอบด้วยด้านวิสาหกิจชุมชน ด้านการเกษตร และด้านการท่องเที่ยว/บริการ เครื่องมือในการวิจัยในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ประเด็นสำหรับสนทนากลุ่ม และแบบสังเกต ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ คือ 1) นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก และจากการสังเกตในพื้นที่มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอุปนัยในลักษณะเชิงบรรยายสรุปตามประเด็นที่ต้องการศึกษา และ 2) นำข้อมูลมาสังเคราะห์ที่ได้จากการสรุปประเด็นสำคัญตามที่ศึกษาเพื่อสรุปผลการนำองค์ความรู้การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนในแต่ละด้านมาขับเคลื่อนในลักษณะของการวิเคราะห์เนื้อหาและสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย

สรุปผลการวิจัย

1. การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

จากการถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนเริ่มจากการเชื่อมโยงคำหลัก 5 คำขององค์ปรัชญากล่าวคือ 3 คุณลักษณะ คือความพอประมาณความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวและ 2 เงื่อนไขคือการใช้ความรู้และการมีคุณธรรมเข้ากับบริบทในภาพรวมของชุมชนซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นจากทุนชุมชนที่มีอยู่ 3 ประเภทคือทุนเศรษฐกิจทุนสังคมและทุนทรัพยากรจะเห็นได้ว่าการที่ชุมชนจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้นั้นชุมชนจะต้องมีการพัฒนาตามศักยภาพและการพึ่งพาตนเองจากทุนที่มีอยู่ภายในชุมชนอย่างสมดุลต่อกันกล่าวคือมีการผลิตสินค้าสร้างรายได้และพัฒนาอาชีพที่มั่นคง (ทุนเศรษฐกิจ) มีการสร้างวัฒนธรรมแห่งความสามัคคีเอื้ออาทรต่อกันเกิดการใช้พลังกลุ่มในทางสร้างสรรค์เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม (ทุนสังคม) และมีการวางแผนจัดการทรัพยากรดินน้ำป่าไม้และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้เป็นฐานการผลิตที่มีความยั่งยืน (ทุนสิ่งแวดล้อม) โดยไม่ทำให้การพัฒนาทุนใดทุนหนึ่งนำมาซึ่งการสร้างผลเสียต่อทุนอื่นๆที่เหลืออยู่ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุลหรือไม่มีการวางแผนในเชิงบูรณาการของมิติทุนต่างๆที่มีประสิทธิภาพโดยสังเขปแล้วการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการพัฒนาจาก

ทุนชุมชนในแต่ละด้านนั้นจะพบว่าจากหมู่บ้านตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์นั้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความหมายทางปฏิบัติของชุมชนคือความพอประมาณกล่าวคือมีการใช้ประโยชน์ทั้ง 3 ทุนที่มีอยู่ในชุมชนอย่างเหมาะสมในปริมาณและสัดส่วนที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปและเกิดการพัฒนาในทุกด้านที่มีความสมดุลและยั่งยืนต่อกันความมีเหตุผลกล่าวคือมีการวางแผนตัดสินใจใช้ทุนด้านต่างๆบนพื้นฐานความรู้และมีคุณธรรมกำกับในกลไกระบบและวิธีการที่เหมาะสมกับศักยภาพบุคคลและลักษณะภูมิสังคมของหมู่บ้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวกล่าวคือมีการสร้างระบบคุ้มครองคุณภาพชีวิตและทุนทั้ง 3 ด้านในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถรองรับสถานการณ์ความเสี่ยงต่างๆจากภายในและภายนอกชุมชนทั้งปัจจุบันและในอนาคตได้

การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนรองรับโดยเฉพาะด้านจิตใจและด้านสังคมซึ่งจากการสนทนากลุ่มกับผู้นำที่มีบทบาทในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำที่มีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่มีคุณธรรมเมื่อเกิดปัญหาต่างๆก็ทำให้เกิดความประณีประนอมกันในสังคมและนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักส่วนความสัมพันธ์ด้านสังคมในชุมชนนั้นคิดว่าชุมชนยังเป็นชุมชนที่เป็นชุมชนดั้งเดิมเป็นชุมชนชนบทซึ่งเป็นลักษณะทางสังคมของชุมชนที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติดังนั้นในเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นจะเป็นสังคมที่มีการพึ่งพาอาศัยกันเอื้ออาทรและดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในชุมชนมีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่มีน้ำใจต่อกันมีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันสิ่งของให้แก่กันมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีความสามัคคีกันมากในระดับหนึ่งด้านเศรษฐกิจมีการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้โดยมีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการสร้างรายได้เช่นกลุ่มแปรรูปอาหารกลุ่มทอผ้า เป็นต้นมีการวางแผนการใช้จ่ายเงินเพื่อให้มีเงินเก็บออมทางด้านเทคโนโลยีมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมีการติดตามข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆรวมถึงมีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีแบบเดิมของชุมชนไว้เพื่อนำมาใช้ผสมผสานเทคโนโลยีใหม่ๆเกิดเป็นประโยชน์ในชุมชนขึ้น

2. กระบวนการและขั้นตอนในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจะเห็นได้ว่ากระบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากแนวคิดสู่แนวปฏิบัติจริงนั้นจะต้องอาศัยกระบวนการที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะภูมิสังคมของแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีทุนต่างๆในชุมชนที่ไม่เหมือนกันตามแต่เหตุผลที่มาของการเปลี่ยนแปลงหรือสภาพปัญหาในแต่ละชุมชนการสรุปถึงกระบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละหมู่บ้านจึงจะต้องประมวลปัจจัยและเงื่อนไขที่หลากหลายเหล่านั้นเข้าไว้ด้วยกันให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ผลสรุปจากการศึกษาที่เกิดจากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการจัดประชุม การสนทนากลุ่ม เวทีระดมความคิดเห็นตลอดจนการค้นข้อมูลเพื่อตรวจสอบโดย

ชุมชนพบว่ากระบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสรุปในลักษณะกระบวนการพัฒนาดังต่อไปนี้

1) กระบวนการถ่ายทอดความรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แก่ประชาชนทั่วไปในหมู่บ้าน ตำบล เพื่อเรียนรู้การพัฒนาตนเอง การพัฒนาครอบครัว และการพัฒนาชุมชน โดยใช้เกณฑ์ชี้วัดกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของกรมการพัฒนาชุมชน และเกณฑ์ชี้วัดกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของกระทรวงมหาดไทย

2) กระบวนการสร้างกลุ่มหรือแกนนำรับรู้ร่วมกันและมอบอำนาจให้กับประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันก่อให้เกิดพลังร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดประโยชน์สูงสุดในชุมชนร่วมกัน

3) กระบวนการส่งเสริมสนับสนุนแก่ประชาชนให้สามารถนำเอาความรู้ที่ได้จากการเข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอน กระบวนการ กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงนำไปต่อยอดกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ทำอยู่ก่อนแล้ว เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มแก่ผลผลิต เช่น การทำนา ทำไร่ ประมง ปลูกสัตว์ ไร่นาสวนผสม ฯลฯ

4) กระบวนการมีส่วนร่วม โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความพร้อมและตั้งใจจริงเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง คนในชุมชนสามารถประกอบกิจกรรมและดำรงชีวิตอยู่ได้ สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้ด้วยวิถีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างยั่งยืนสืบไป

5) กระบวนการสร้างแรงผลักดันคือการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องเริ่มจากการมีแรงบันดาลใจหรือความศรัทธาที่เกิดขึ้นเองหรือที่พบเห็นจากภายนอกหรือมีสภาพปัญหา รุมเร้าที่คอยกระตุ้นให้ค้นหาทางออกเป็นแรงผลักดัน

6) กระบวนการปรับเปลี่ยนคือแรงผลักดันจะส่งผลตามมาให้เกิดการสำรวจตนเอง และพื้นที่หมู่บ้านเกิดความตั้งใจแน่วแน่ที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและวิถีปฏิบัติในชีวิตวิถีวัฒนธรรม ทั้งระดับปัจเจกชนหรือในระดับชุมชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

7) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการสังมองค์ความรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทั้งจากสมาชิกภายในชุมชนและภายนอกชุมชนเพื่อความรู้ความเข้าใจและเกิดเป็นความมั่นใจยิ่งขึ้นในแนวคิดและแนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

8) กระบวนการจัดทำแผนชุมชนคือการเริ่มต้นพัฒนาชุมชนที่เป็นรูปธรรมจะต้องมีแผนชุมชนที่เป็นระบบเป็นการบูรณาการในเชิงข้อมูลข่าวสารและจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนโดยพิจารณาใช้ประโยชน์จากทุนชุมชนในด้านต่างๆคือเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและสมดุลต่อกันเป็นหลัก

9) กระบวนการการประยุกต์ปฏิบัติจริงคือแปลงแผนชุมชนลงสู่การพัฒนาในภาคปฏิบัติในทุกมิติโดยเน้นการทำได้จริงตามสภาพที่เป็นอยู่ของสภาพสังคมวัฒนธรรมประเพณีรวมทั้งสามารถติดตามประเมินผลประยุกต์ปรับปรุงแผนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ

10) กระบวนการนำเข้าสู่วิถีการพัฒนาคือการพยายามขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรูปธรรมในกระบวนการพัฒนาที่ถาวรมิใช่เป็นเพียงโครงการใดโครงการหนึ่งนั่นคือต้องสามารถประยุกต์ปรัชญาให้เป็นรูปธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทั่วไปของบุคคลและวิถีวัฒนธรรมธรรมชาติของชุมชนสามารถจะมีความสมดุลมั่นคงและยั่งยืนได้ในระยะยาว

3. ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคในการขับเคลื่อนชุมชนเข้าสู่แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาและวิเคราะห์ภาพรวมของปัจจัยสนับสนุนหรือปัจจัยบวกในด้านต่างๆที่จะหนุนเสริมให้กระบวนการพัฒนาหมู่บ้านเข้าสู่วิถีแห่งความพอเพียงเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและง่ายขึ้นจากหมู่บ้านตัวอย่างพบว่าปัจจัยสนับสนุนที่มีความสำคัญและมีผลกระทบทางบวกต่อกระบวนการพัฒนาเข้าสู่ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ การบริหารจัดการกลุ่มต่างๆในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ การได้รับแรงสนับสนุนจากองค์การภายนอก การมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและการมีผู้นำชุมชนมีศักยภาพและโดดเด่นชัดเจน

นอกจากนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงนโยบายนั้นพบว่า นโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดินมาตรา 78 (1) การบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสิ่งสำคัญ รวมถึงนโยบายกระทรวงมหาดไทยที่มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นเจ้าภาพหลักในการแก้ไขปัญหาความยากจนภายใต้โครงสร้างของ “ศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กระทรวงมหาดไทย(ศจพ.มท.)” โดยน้อมนำ “หลัก

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” และ “หลักการบริหารจัดการเชิงพื้นที่” มาเป็นแนวทางปฏิบัติงานและให้บูรณาการทำงานกับหน่วยงานภาคีทุกภาคส่วน

ในด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ผู้นำทางความคิดผู้นำกลุ่ม ที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรผู้นำการพัฒนาขั้นพื้นฐานและขั้นผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงได้ออกปฏิบัติการเผยแพร่ความรู้ตามโอกาสต่างๆ นอกเหนือจากการจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้านแล้ว ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น มีความรักและศรัทธาในตัวของผู้นำชุมชนด้วยเป็นผลให้กิจกรรมที่ดำเนินการสำเร็จเร็วยิ่งขึ้นรวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนจากภาคีต่างๆ ที่เข้ามาสนับสนุน ส่งเสริมการเรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่มีเป้าประสงค์หลักในการพัฒนาให้คนในชุมชนมีความรู้สามารถในการพัฒนาตนเอง พัฒนาครอบครัวและบริหารจัดการชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ในที่สุด หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวิชาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่สมาชิกและประชาชนทั่วไป ตามหลักเกณฑ์กิจกรรมของกรมการพัฒนาชุมชนและกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถกำหนดแผนปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหาความยากจนของตนเองได้โดยเรียนรู้ร่วมกันในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผลประโยชน์เพื่อให้เกิดพลังร่วมของประชาชนและสมาชิกด้วยกัน ในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของตนเองและชุมชน อีกทั้งยังต่อยอดกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยการส่งเสริมสมาชิกและประชาชนทั่วไปในด้านวิชาการ และประสานภาคีการพัฒนา หน่วยงานรัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อของบประมาณมาสนับสนุนกลุ่มในการประกอบกิจกรรมหรือต่อยอดกิจกรรมและสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของตนเองและชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในขณะที่เดียวกันปัจจัยอุปสรรคหรือปัจจัยลบด้านต่างๆที่จะทำให้กระบวนการพัฒนาชุมชนในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไม่เกิดขึ้นโดยสะดวกพบว่ามีปัจจัยอุปสรรคที่มีลำดับความสำคัญ กล่าวคือชุมชนมีกระแสบริโภคนิยมวัตถุนิยมและวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมมาจากภายนอกสมาชิกในชุมชนขาดการเข้าถึงปัจจัยการผลิตความรู้และเทคโนโลยีและบางส่วนมีความขัดแย้งกันเองในกลุ่มต่างๆหรือระหว่างผู้นำด้านต่างๆในชุมชนและมีทัศนคติการพึ่งพาภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนที่มากเกินไปรวมถึงความไม่ต่อเนื่องและไม่ชัดเจนของนโยบายการพัฒนาจากภาครัฐ

2. ข้อเสนอแนะ

จากผลการในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนจากชุมชนชน เพื่อให้การดำเนินงานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีประสิทธิภาพมากขึ้นกล่าวคือ ต้องพัฒนาแนวคิดให้ชัดเจนโดยการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับกับการพัฒนาที่มีหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางเพื่อนำไปสู่การสร้างความสำเร็จเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงให้ขยายผลในวงกว้างมากยิ่งขึ้นปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในการดำเนินชีวิตโดยน้อมเอาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นปรัชญานำทางชีวิตและเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มอาชีพและพื้นที่ต่างๆจนสามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนระบบและโครงสร้างของสังคมและยึดหลักการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของเศรษฐกิจพอเพียงในที่สุดต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยสร้างและเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้มีประสบการณ์ที่จะผ่านกระบวนการไตร่ตรองและเรียนรู้จากการปฏิบัติเพื่อตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบแนวคิดและพื้นฐานในการดำเนินชีวิตควบคู่ไปกับการเรียนรู้ร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่พลังศรัทธาและฉันทามติเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมมีการเชื่อมโยงกลุ่มหรือบุคคลที่มีการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อสร้างแกนเครือข่ายขับเคลื่อนในการสานต่อองค์ความรู้และรวมพลังเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมให้ไปในทิศทางเดียวกันรวมถึงการขยายผลในภาคส่วนต่างๆในหลากหลายมิติให้เกิดพลังเครือข่ายที่มีแรงมากเพียงพอที่จะทำให้กระแสเศรษฐกิจพอเพียงขยายต่อไปเรื่อยๆในวงกว้างอย่างเป็นธรรมชาติจนเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละพื้นที่เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้ถึงแนวทางวิธีการและเงื่อนไขในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติอย่างบูรณาการเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนและสังคมต่อไป

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิเคราะห์ถอดบทเรียนของข้อมูลจากหมู่บ้านกรณีศึกษาและจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในเวทีรวบรวมข้อมูลและระดมความคิดเห็นและเวทีคืนข้อมูลเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อสรุปสามารถเกิดเป็นข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาเข้าสู่การเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงไม่ว่าจะเสนอต่อภาครัฐภาคชุมชนหรือภาควิชาการมีรายละเอียดดังนี้

1) ส่งเสริมและเผยแพร่ตัวอย่างที่นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต และประสบความสำเร็จเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้นำแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองชุมชนและสังคมต่อไป

2) ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีกิจกรรมส่งเสริมรายได้ลดรายจ่ายในครัวเรือนและชุมชนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากเนื่องจากมีงบประมาณที่จะบริหารจัดการได้มีใช้นั้นเน้นเพียงการพัฒนาสาธารณูปโภคเท่านั้นดังนั้นทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นในการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำการส่งเสริมสนับสนุนทั้งทางด้านวิชาการด้านงบประมาณเช่นส่งเสริมอาชีพเสริมแก่คนในชุมชนจัดเวทีประชาคมเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและควรให้คนในชุมชนทำการรวมกลุ่มกันเพื่อนำความรู้ต่างๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้กันภายในชุมชนและสนับสนุนให้ความรู้แก่คนในชุมชนทั้ง ทางด้านการประกอบอาชีพเพื่อให้มีอาชีพที่มั่นคงและมีความพอเพียง

3) ควรมีการนำประชาชนในชุมชนไปศึกษาดูงานจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อมีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนความรู้และให้มีการ รวมกลุ่มกันของประชาชนเพื่อนำความรู้ที่ศึกษามาประยุกต์ปฏิบัติให้ประชาชนมีการเสนอ ความคิดด้วยตนเองโดยทางหน่วยงานรัฐเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำและสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้ สามารถขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

4) สนับสนุนกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนในทุกรูปแบบและอย่างต่อเนื่องทั้ง ในด้านหลักการและทางด้านประสบการณ์จริงทุกภาคส่วนร่วมกันสร้างความเข้าใจที่ตรงกันใน จัดทำแผนชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมแก่สมาชิกชุมชนให้ชัดเจนยึดการ วางแผนพัฒนาตามศักยภาพของภูมิสังคมและตามความต้องการของสมาชิกในชุมชนที่แท้จริงให้ ชุมชนมีแนวทางและโอกาสในการระดมพลังสังคมทั้งภายในและภายนอกสนับสนุนการพัฒนา

5) สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาโดยเฉพาะการพัฒนาองค์ความรู้ ประสบการณ์ข่าวสารข้อมูลและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ส่งเสริมให้ชุมชนมีกระบวนการทัศน์ในด้าน คุณค่าคุณธรรมและความดีไม่หลงไหลในด้านมูลค่าเงินตราและวัตถุนิยมจนเกินไปภาครัฐและภาค ประชาสังคมควรร่วมกันพัฒนาชุมชนอย่างเท่าเทียมรวมทั้งคาดหวังในความต่อเนื่องของนโยบาย การพัฒนาในเชิงบูรณาการจากด้านต่างๆ

แม้ว่าการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นย้ำที่การเริ่มต้นจากการพึ่งพาตนเองของชุมชนจากการใช้ทรัพยากรชุมชนและภูมิปัญญาของชุมชนแต่การมีนโยบายพัฒนาสนับสนุนจากภาครัฐที่เป็นบูรณาการมีความต่อเนื่องเป็นวาระแห่งชาติที่แท้จริงเป็นอิสระจากนโยบายทางการเมืองนับว่าจะสามารถเป็นแรงส่งที่ดีของกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในระยะยาวโดยหลีกเลี่ยงไม่ให้เป็นเพียงนโยบายส่งเสริมที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวตามกระแส หากแต่จะเป็นกระบวนการขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นสำคัญ

2.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) หน่วยงานที่จะจัดทำโครงการเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรมีการสำรวจหรือศึกษาถึงความเป็นไปได้และปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดทำและเผยแพร่โครงการที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชาวบ้านหรือคนในชุมชนก่อนเนื่องจากโครงการส่วนใหญ่เน้นส่งเสริมด้านการผลิตมากกว่าการสร้างความรู้เข้าใจหลักวิธีคิดตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เกิดปัญหาเรื่องการตลาดตามมา

2) ส่วนราชการหรือหน่วยงานต่างๆในส่วนภูมิภาคและส่วนกลาง ควรให้การส่งเสริมสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยการให้คำแนะนำเพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมเพื่อให้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงหรือชุมชนอื่นเกิดการพัฒนายั่งยืนต่อไปโดยให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการแก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินโครงการในชุมชนอย่างสม่ำเสมอเป็นพี่เลี้ยงให้ชุมชนในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนต้องมั่นใจและไว้วางใจชุมชนโดยเชื่อว่าชุมชนมีความสามารถจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้และส่วนราชการต้องไม่ชี้นำหรือสั่งการในการดำเนินโครงการของชุมชนต้องเป็นโครงการที่เป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

2.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาต่อยอดการพัฒนาและขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชน/หมู่บ้านอื่นๆ ต่อไปเพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนให้กับชุมชนอื่นได้เกิดการเรียนรู้

2) ควรศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้พัฒนาและเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืนต่อไป